

Στοιχειωμένος τόπος

«Θάνατος εις πάντα Βούλγαρον. Ετσι θέλουν αυτά τα τέρατα», γράφει στη γυναίκα του ο Λεωνίδας Παρασκευόπουλος το καλοκαίρι του 1913. Στις 16 Ιουνίου εκείνης της χρονιάς, οι πρώην συμμαχικοί στρατοί, ο ελληνικός και ο βουλγαρικός, έχοντας βγάλει από τη μέση τους Τούρκους, ήσαν πλέον εχθροί. Εκείνη την ημέρα, ο Βούλγαρος επιτέθηκαν αιφνιδιαστικά «και χωρίς να έχει κηρυχτεί πόλεμος» στα δύο άκρα της ελληνικής γραμμής, στην περιοχή του Παγγαίου, ανατολικά του Στρυμόνα. Ήταν η αρχή του δεύτερου Βαλκανικού Πολέμου, του ελληνοβουλγαρικού. Σε αυτόν, το μίσος περίσσευε, γι' αυτό και οι ωμότητες, ειδικά στη φάση της βουλγαρικής επίθεσης, βρίσκονταν στην ημερήσια διάταξη.

Η μάχη που ξεχωρίζει είναι αυτή του Κιλκίς-Λαχανά. Κράτησε μόλις τρεις ημέρες, από τις 19 έως τις 21 Ιουνίου του

1913. Και όμως, οι Έλληνες είχαν σχεδόν 9.000 νεκρούς και τραυματίες, αριθμός-ρεκόρ στην ιστορία του ελληνικού στρατού αναλογικά με τη διάρκεια μιας μάχης.

«Διψώ· διψώ για αίμα!» αναφωνεί ο ταγματάρχης Περικλής Γραβάνης, διαβάζουμε στο βιβλίο της Ελένης Κ. Δημητρίου «Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913. Εμπειρία, αφηγήματα, διεκδίκηση της μνήμης» (εκδ. Πατάκη).

Σε έναν καυτό κάμπο από σιτάρι γίνεται η προέλαση των Ελλήνων νωρίς το πρωί της 19ης Ιουνίου. Είναι ενδεικτική η διήγηση του βετεράνου Μανόλη Σοφούλη: «Τίποτα δεν ακούγεται πια, μονάχα εκρήξεις και κανονιές. (...) Λίγο ακόμα προχωρήσαμε και μας άρχισαν τα πολυβόλα και το λιανοτούφεκο. (...) Οι Βούλ-

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΤΟΥ ΗΛΙΑ ΜΑΓΚΛΙΝΗ

γαροι αξιωματικοί στέκονται απάνω στα πολυβόλα και μας παρατηρούν. Έχουν δίκαιο. Μονάχα μανιακοί μπορούσαν να τρέχουν έτσι. (...) Πολλοί απ' τους στρατιώτες πετούμε ό,τι μας βαραίνει και κρατούμε μονάχα το τουφέκι και τα φυσέκια. Στον δρόμο συναντούμε τον κάμπο σπαρμένο από σιτάρι. Οι οβίδες τον αναφλέγουνε και έτσι είμαστε υποχρεωμένοι να περνούμε μέσα από κύματα φωτιάς. Λίγοι μείναμε που δεν τσιροφλιστήκαμε από την φωτιά. Οι βαριά πληγωμένοι μας, όσοι δεν προλάβανε να πάρουν, καΐκαν».

Στα πεντακόσια μέτρα από τα βουλγαρικά χαρακώματα, έχουν απομείνει όρθιοι «φαντάροι μόνοι, διμοιρίτες είναι οι υποδεκανείς». «Σε μια στιγμή γίνεται πανδαιμόνιο· πολυ-

βόλα, τουφέκια μας καλούν τ' αυτιά. Τίποτε δεν μπορεί να δηολογυρά του κανείς. (...) Σε μια στιγμή είμαστε μέσα στα εχθρικά χαρακώματα. Η νίκη είναι δική μας. Ο εχθρός φεύγει νικημένος (...).

Σε αυτή την προέλαση, η 5η Μεραρχία είχε την πρώτη ημέρα 1.275 νεκρούς και τραυματίες. «Οι αριθμοί δεν αρκούν για να συλλάβουμε τι ακριβώς συνέβη», σχολιάζει εύστοχα η Δημητρίου.

Η Ελλάδα νίκησε, αλλά επρόκειτο περί σφαγείου. Η Δημητρίου παραθέτει τη μαρτυρία του Σταύρου Λίβα, μαθητή στη δεκαετία του '30, σε ένα βιβλίο για το Κιλκίς: «Τα πρώτα χρόνια, τ' αλέτρια που όργωναν τη γη, έφεραν στην επιφάνεια λευκά κόκκαλα "κόκκαλα Ελλήνων ιερά", αντάμα με σκουριασμένες ξιφολόγχες και δερμάτινες παλάσκες (...). Σαν στοιχειωμένος έμοιαζε ο τόπος μας και τα παιδιά φοβόνταν να βγουν το βράδυ από τα σπίτια μας».